

До спеціалізованої вченої ради К 35.052.23
у Національному університеті
«Львівська політехніка»

вул. Князя Романа, 1/3, ауд. 302 XIX
навчального корпусу, м. Львів, 79008

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Харченка В. Б.
на дисертацію **Носа Степана Петровича** за темою **«Кримінальна
відповідальність за постановлення суддею (судьями) завідомо
неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови»**, подану на
здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право

Актуальність теми дослідження. Право на справедливий суд передбачено цілою низкою міжнародних актів, що на сьогодні ратифіковані Верховною Радою України і, відповідно до ст. 9 Конституції нашої держави, є частиною національного законодавства України. Так, відповідно до положень ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, на державу покладається обов'язок забезпечити будь-якій особі реальний, а не формальний доступ до суду. Згідно Основних принципів незалежності судових органів 1985 року, суди зобов'язані забезпечувати справедливість та безсторонність судового розгляду та повагу прав сторін. Бангалорські принципи поведінки суддів теж містять норми, які стосуються незалежності, об'єктивності, чесності й непідкупності, старанності й компетентності суддів. Саме на судову владу, як окрему, незалежну та непідконтрольну іншим гілкам державної влади, покладений обов'язок забезпечити захист прав і свобод громадян, інтересів держави і суспільства. Тільки суд покликаний здійснювати правосуддя, базуючись на принципах законності та верховенства права. Фактично судова влада повинна бути тією крайньою інстанцією, до якої звертаються фізичні та юридичні особи за

захистом своїх прав і свобод, а також відновлення ділової репутації. Отже забезпечення нормальної діяльності судової влади, її недоторканість у питаннях здійснення правосуддя є важливим та першорядним завданням правової демократичної держави.

На сьогодні Україна у цілій низці правових документів найвищого рівня задекларувала своє бажання забезпечити право на справедливе судочинство. Водночас, зазначена мета не може бути досягнута без належного та виваженого кримінально-правового механізму відповідальності за різного роду зловживання, що вчиняються суддями у процесі відправлення правосуддя. Саме з цією метою у всі часи відповідний розділ Особливої частини кримінального закону нашої держави, яким визначаються підстави відповідальності за посягання на нормальну діяльність суду, визначає як кримінально-каране діяння постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови. Водночас, на сьогодні зазначене питання набуло певного політичного забарвлення та потребує виваженого та неупередженого розгляду вченими-криміналістами та розв'язання саме на доктринальному рівні.

Актуальність наукового дослідження С. П. Носа обумовлена також й тим, що незважаючи на велику кількість напрацювань вітчизняних та зарубіжних науковців з питань кримінально-правової охорони правосуддя, комплексних досліджень кримінальних правопорушень проти правосуддя, що вчиняються суддею (суддями), не проводилося. Науковцями здебільшого досліджувалися питання суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 375 КК України, права на справедливий суд за Європейським зразком загалом, кримінологічні питання запобігання та протидії постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку загальнотеоретичні питання відповідальності суддів у цілому тощо.

Автор правильно визначив **мету** та **завдання** дослідження, обрав відповідну **методику** його проведення. Саме тому **обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що сформульовані у**

дисертації, їх достовірність не викликають жодних сумнівів. Дисертантом опрацьовано достатню кількість (175 найменувань) джерел, присвячених тематиці наукового дослідження. При цьому, автором досліджена історію розвитку вітчизняного законодавства за постановлення суддею неправосудного судового рішення; проаналізоване кримінальне законодавство зарубіжних держав щодо цього питання; розкритий зміст поняття «правосуддя» у контексті ст. 375 КК України; визначено зміст родового та безпосереднього об'єктів, а також предмета цього складу кримінального правопорушення; розглянута сутність категорії «неправосудне рішення»; запропоновані шляхи розв'язання проблемних питань, щодо реалізацією положень ст. 375 КК України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що автором доведено, що для того щоб вважати постановлення неправосудного судового рішення закінченим кримінальним правопорушенням, достатньо вчинення не лише всього комплексу дій (складання, підписання, проголошення або доведення до відома сторін), а й вчинення частини таких дій. Йдеться про базові дії (наприклад, підписання і проголошення, або просто проголошення неправосудного судового акту).

На підставі проведеної наукової роботи запропоновано, з метою реалізації Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу України від 11 червня 2020 року № 7-р/2020, назву відповідної норми змінити на «Прийняття суддею (суддями) завідомо незаконного рішення».

Зміст, структура дисертації, коло розглянутих у ній питань та сформульовані результати й пропозиції свідчать про те, що автор провів глибоке наукове дослідження. Достовірність та обґрунтованість висновків забезпечені за рахунок використання здобувачем наукового ступеня загальнонаукових та спеціальних методів у їх поєднанні. Зокрема, у процесі

дослідження використанні наступні методи: метод системного аналізу, метод дедукції, метод індукції, метод аналогії – при з'ясуванні змісту об'єктивних і суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 375 КК України (Розділ 2); порівняльно-правовий метод – при вивченні історичного розвитку та проведенні порівняльного дослідження відповідальності за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного судового рішення у зарубіжних державах (Розділ 1); статистичний метод – при узагальненні даних слідчої та судової практик з питань кримінально-правової оцінки діянь у виді постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (Розділ 3).

У науковій роботі використано праці вітчизняних і зарубіжних учених з філософії, загальної теорії права, кримінального права, кримінології, кримінально процесуального права, криміналістики, а також енциклопедичні та довідкові видання. Законодавчим підґрунтям роботи є Конституція України, Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України, інші закони України, закони і кодекси зарубіжних держав, постанови Пленуму Верховного Суду України, постанови палати, об'єднаної палати, Великої палати Верховного Суду України, рішення та інші документи Конституційного Суду України.

У дисертаційній роботі С. П. Носа удосконалено наукові підходи до визначення родового та безпосереднього об'єктів складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 375 КК України, у зв'язку з чим родовим об'єктом останнього автором пропонується вважати правосуддя, а основним безпосереднім об'єктом – правосуддя у частині забезпечення права на постановлення судом правосудного рішення. Також у дослідженні набула подальшого розвитку правова позиція щодо недоцільності встановлення кримінальної відповідальності за постановлення судового рішення з необережності, оскільки: суддя за постановлення незаконного судового рішення з необережності може бути притягнений до дисциплінарної відповідальності; встановлення такої відповідальності ускладнить

розмежування між злочинними діями і різним розумінням та трактуванням не чітко сформульованих положень законодавства; встановлення такої кримінальної відповідальності буде прикладом надмірної криміналізації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять науково-теоретичний і практичний інтерес у науково-дослідній сфері, у правотворчості, у правозастосовній діяльності та у навчальному процесі. Так, основні положення та висновки, викладені у дисертації, може бути використано: у *науково-дослідній сфері* – як підґрунтя для подальших загальнотеоретичних наукових досліджень проблем кримінального права; у *навчальному процесі* – при викладанні навчальної дисципліни «Кримінальне право України», підготовки навчальних посібників, підручників, науково-практичних коментарів, проведенні науково-дослідних робіт; у *нормотворчому процесі* – при розробці пропозицій щодо подальшого удосконалення кримінального законодавства України; у *правозастосовній діяльності* – для удосконалення діяльності судових органів у сфері їх професійної діяльності.

Повнота викладу наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, авторефераті та опублікованих працях. Основні положення дисертації з достатньою повнотою знайшли своє відображення у десяти наукових працях, зокрема: п'яти статтях (із них чотири – у фахових наукових виданнях України, та одна – у науковому виданні іноземної держави) та п'ятьох тезах виступів на конференціях семінарах та інших науково-практичних заходах.

Зміст поданого автореферату дисертації ідентичний основним положенням дисертації. Дисертація та її автореферат оформлені відповідно до встановлених вимог. Дослідницька робота виконана на достатньому науково-теоретичному рівні. Автором по-новому вирішені теоретичні питання теми дослідження, які є солідним внеском у науку кримінального права, а також свідчать про глибокі знання дисертанта питань щодо особливостей кримінальної відповідальності за постановлення суддею (суддями) завідомо

неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови. Дисертантом спростовано існуючу у науці позицію, що уперше відповідальність суддів за неправосудні рішення встановлюється у правових пам'ятках XIX століття, зокрема, в Уложенні про покарання кримінальні і виправні 1845 року. На українських землях, які входили до складу Австро-Угорської імперії ще з 1789 року діяв Угорський кримінальний кодекс, норми якого застосовувалися на Закарпатті, а § 468 розділу XLII передбачав відповідальність за злочини і проступки по службі і зловживання званням адвоката.

Власне бачення шляхів вирішення існуючих проблем, обґрунтований підхід до їх розв'язання дозволили здобувачеві наукового ступеня висловити низку нових та таких, що заслуговують на увагу, теоретичних положень і пропозицій. Зазначене стосується недоцільності встановлення у санкціях ч. 1 і ч. 2 ст. 375 КК України як альтернативного покарання у виді штрафу, оскільки воно навряд чи досягне основної його цілі – виправлення особи; як обов'язкове додаткове доцільно було б передбачити покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Також констатується, що незгода судді із прийнятим рішенням, викладена у окремій думці є доказом того, що він не підтримав прийняття завідомо неправосудного судового рішення.

Позитивно оцінюючи науково-теоретичну та практичну значимість дисертаційного дослідження С. П. Носа, його актуальність, наукову новизну та можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертанта для побудови ефективної системи кримінально-правової протидії постановленням суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови, необхідно наголосити, що окремі положення дисертації недостатньо чіткі та безперечні, деякі висновки є не досить переконливими або вимагають наведення додаткових аргументів під час захисту та дають можливість вступити у наукову дискусію з автором:

1. У підрозділах 2.1, 2.2, 2.3 та 2.4 розділу 2 «Дослідження ознак кримінального правопорушення «Постановлення суддею (суддями) завідомо

неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови» (ст. 375 КК України)» автором здійснюється аналіз об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони складу відповідного кримінального правопорушення, яке було передбачене ст. 375 КК України, без врахування тієї обставини, що на час закінчення дисертаційного дослідження (як зазначає сам здобувач – 05 травня 2021 року) статтю 375 КК України визнано такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), згідно з Рішенням Конституційного Суду № 7-р/2020 від 11 червня 2020 року. Зазначена обставина, відповідно до ст. 91 Закону України «Про Конституційний Суд України», обумовлює, що як ст. 375 КК України у цілому, так й ті юридично значущі ознаки, які нею були передбачені та аналізуються у роботі, втратили чинність з дня ухвалення Конституційним Судом рішення про неконституційність наведеної норми. Лише у підрозділі 3.2 дисертаційного дослідження «Проблеми реформування змісту ст. 375 КК України на сучасному етапі» автором наголошується на відповідному Рішенні Конституційного Суду та аналізується низка законопроектів з альтернативними редакціями нової кримінально-правової норми щодо відповідальності за постановлення суддею (суддями) заздалегідь незаконного рішення. З урахуванням наведеного, вбачається більш доцільним якщо б автор у підрозділах 2.1, 2.2, 2.3 та 2.4 наукової роботи провів аналіз відповідних ознак не тільки норми, яка вже втратила чинність, а й ознак складів кримінальних правопорушень, запропонованих наявними на сьогодні законопроектами.

2. У підрозділі 2.1 (стор. 57), висновках до розділу 2 (стор. 136), загальних висновках (стор. 155–156) дисертаційного дослідження, а також як одне з наукових положень, що було автором удосконалено у результаті проведеного дослідження (стор. 5 автореферату), здобувачем наголошується щодо безпосереднього об'єкта складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 375 КК України: «цілком очевидно, що це «чисте» кримінальне правопорушення проти правосуддя, яке посягає на правосуддя

саме зсередини, оскільки суб'єктом його вчинення є суддя». Водночас, таке визначення родового та безпосереднього об'єкту зазначеного протиправного посягання суперечить твердженню автора, що і рішення, і висновки Конституційного Суду України повинні визнаватися предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 375 КК України (стор. 66, 166–167 дисертації). Безумовно, Конституційний Суд України здійснює конституційне судочинство, але компетенції правосуддя, тобто правозастосовної діяльності з розгляду і вирішення в установленому законом процесуальному порядку віднесених до його компетенції цивільних, господарських, кримінальних та інших справ з метою охорони прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб та інтересів держави, вказаний орган позбавлений. Якщо ставити питання про поширення норми, яка аналізується у науковому дослідженні, й на рішення та висновки Конституційного Суду України, то необхідно одночасно вирішувати питання про зміну родового об'єкту кримінальних правопорушень, передбачених Розділом XVIII Особливої частини КК України, з «правосуддя» на «судочинство».

3. У загальних висновках дисертаційного дослідження автор наголошує на тому, що «дотепер поза увагою законодавця залишалась діяльність третейських суддів» (стор. 171 дисертації) на підставі чого пропонує доповнити Кримінальний кодекс України статтею 357-1¹ щодо прийняття третейським суддею (суддями) завідомо незаконного рішення. З наведеним твердженням навряд чи можна погодитися, адже, по-перше, діяльність третейських суддів з урахуванням їх правового статусу за будь-яких умов не можна віднести до правозастосовної діяльності з розгляду й вирішення в установленому законом процесуальному порядку цивільних, господарських, кримінальних та інших справ з метою охорони прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб та інтересів держави.

---

¹ У тексті дисертаційного дослідження та у тексті автореферату має місце друкарська помилка щодо нумерації запропонованої автором статті, адже за змістом і у подальшому у роботі автор використовує нумерацію «375-1».

По-друге, третейські суди не входять до системи судоустрою, на чому наголошує і сам автор, стверджуючи, що «Відповідно до ч. 3. ст. 17 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», систему судоустрою формують: 1) місцеві суди; 2) апеляційні суди; 3) Верховний Суд. Для розгляду окремих категорій справ, згідно зазначеного Закону, у системі судоустрою функціонують вищі спеціалізовані суди» (стор. 107 дисертації). По-третє, вже тривалий час закон про кримінальну відповідальність України визначає третейського суддю як особу, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, та встановлює підстави кримінальної відповідальності за зловживання під час виконання нею таких функцій у статтях 365-2 і 368-4 КК України.

4. Зовсім нещодавно, 13 травня поточного року, у спеціалізованій вченій раді Д 64.700.03 у Харківському національному університеті внутрішніх справ була захищена дисертація Палюх Лідії Михайлівни за темою «Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя», подана на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» 081 – Право. Науковим консультантом цієї роботи є доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений юрист України Віктор Климович Гришук, член Вищої ради правосуддя. Значну увагу у своєму дослідженні авторка приділила й питанням встановлення підстав кримінальної відповідальності та покарання за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови. Виходячи із змісту дисертаційного дослідження С. П. Носа (сторінки 20, 55, 62), а також списку використаних джерел наукового дослідження (стор. 181 дисертації), вказана дисертація була вивчена автором та врахована ним при підготовці свого дослідження. Водночас, у 2020 році вийшла друком монографія Л. М. Палюх (Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя : монографія. Львів : ЛНУ імені

Івана Франка, 2020. 744 с.), яка і за своїм змістом і за деталізацією розгляду окремих питань є значно ширшою за текст дисертації. Але на жаль вказана монографія автором рецензованого наукового дослідження не була використана. Крім того, і до тепер на сайті спеціалізованої вченої ради Д 64.700.03 у Харківському національному університеті внутрішніх справ знаходяться у вільному доступі відгуки офіційних опонентів (докторів юридичних наук В. Б. Харченка, С. С. Мірошніченка та М. В. Шепітька) із відповідними зауваженнями та пропозиціями щодо покращення наукової роботи. Перекоаний у тому, що ознайомлення автора рецензованого дисертаційного дослідження як з текстом зазначеної монографії, так і з відповідними зауваженнями офіційних опонентів, суттєво покращило би результати проведеного ним наукового пошуку.

5. На сторінці 22 дисертації та сторінці 4 автореферату здобувачем наукового ступеня наголошується, що емпіричну базу дослідження становлять статистичні узагальнення, матеріали судової практики. Водночас, будь-яких вказівок щодо часових меж, в яких було здійснено таке узагальнення (за період з ... до...), та кількісних показників проаналізованих матеріалів судової практики дисертантом не конкретизується. Разом з тим, аналіз тексту дисертаційного дослідження свідчить, що автором було проаналізовано значну кількість кримінальних проваджень та судових рішень як за ст. 375 КК України, так і за іншими нормами кримінального закону, що встановлюють підстави кримінальної відповідальності за службові зловживання та службову недбалість. Крім того, на сторінці 142 дисертації автор безпосередньо зазначає: «у всіх переглянутих нами справах (біля п'ятдесяти справ) засуджений звільнявся від реального відбування покарання з випробуванням. Тобто відповідні данні для конкретизації емпіричної бази дослідження дисертант таки мав, але не вказав.

6. Значну увагу у роботі автором приділено аналізу змісту поняття «неправосудність», що і на переконання дисертанта, і на переконання більшості вчених-криміналістів, і на переконання Конституційного Суду

України, є оціночним поняттям та предметом доказування у процесі кримінального провадження. Водночас, спробу автора замінити одне оціночне поняття іншим оціночним поняттям – «неправосудність – це постановлення рішення суду всупереч наявним фактичним обставинам справи чи із *істотним* (виділення моє – В.Х.) порушенням положень матеріального або процесуального закону» (стор. 78 дисертації) – навряд чи можна визнати виправданою та вдалою. Адже визнання порушення істотним або ні теж цілком залежить від позиції правозастосовника. Не може бути позитивно сприйнята й авторська редакція ст. 375 КК щодо прийняття суддею (суддями) незаконного рішення, адже згідно ч. 1 ст. 370 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), судові рішення повинні бути не тільки законним, а й обґрунтованим і вмотивованим. Відсутність хоча б однієї з ознак судового рішення, зазначених вказаною нормою, є підставою для скасування або зміни судового рішення судом апеляційної інстанції (ст. 409 КПК України) чи підставою для скасування або зміни судового рішення судом касаційної інстанції (ст. 438 КПК України). Щодо ознаки «завідомості», вважаю її взагалі зайвою у нормі, що розглядається, адже вона безпосередньо вказує на наявність виключно прямого умислу, а кримінальні правопорушення з так званним формальним складом можуть бути вчинені виключно і тільки з прямим умислом *апріорі*.

7. На сторінках 24, 127 та 169 дисертаційної роботи автор стверджує: «дії некомпетентного судді щодо прийняття неправосудного судового рішення можуть кваліфікуватися за ст. 375 КК України лише у тих випадках, коли він окрім того, що усвідомлював свою некомпетентність, усвідомлював ще й факт прийняття завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови». Вважаю таке твердження суперечливим, адже якщо суддя є некомпетентним, він навряд чи може усвідомлювати неправосудність свого вироку, рішення, ухвали або постанови. Разом з тим, усвідомлення суддею неправосудності прийнятого ним рішення є обставиною, що вказує на наявність певної професійної компетенції такої особи.

Натомість вказані зауваження мають здебільшого характер побажань щодо подальшого покращення наукової роботи або є дискусійними та такими, що не знижують достатньо високого рівня і позитивної характеристики дисертаційного дослідження С. П. Носа за темою «Кримінальна відповідальність за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови», що є завершеною науковою роботою, виконаною особисто здобувачем наукового ступеня у виді кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису. Дисертаційне дослідження містить наукові положення та науково обґрунтовані результати, характеризується єдністю змісту та свідчить про особистий внесок автора у науку кримінального права України. У роботі отримано нові доктринально аргументовані результати, які у сукупності мають істотне значення для теорії й практики кримінально-правової протидії прийняття суддею (суддями) незаконного, необґрунтованого та/або невмотивованого рішення. Дисертація оформлена відповідно до вимог, встановлених пунктами 9, 11 та 12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – **Нос Степан Петрович** – за результатами публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри кримінального права та кримінології
факультету № 6 Харківського національного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

В. Б. Харченко